

УДК: 338.121(497.775) 304(497.775) 338.48(497.775)

УСЛОВИ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ И СОЦИОЕКОНОМСКИТЕ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ОПШТИНА ДОЛНЕНИ

Ивица Андрески¹, Ѓорѓи Петкоски²

¹Дипломиран менаџер по гастрономија исхрана и диететика, *ivicaandreski96@gmail.com*

²Докторант, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Факултет за туризам и бизнис логистика
- *Гевгелија, petkoskigjorgji@gmail.com*

Апстракт

Општина Долнени се наоѓа во северозападниот дел на Пелагонискиот слив, на надморска височина од околу 600 метри, блиску до една од поголемите општини во Република Македонија, и е важен дел од Пелагонискиот слив, како и за Македонија во целина. Општината природно е поделена на две целини, од кои првата единица, која е рамничарска и зафаќа околу 90% од нејзината територија, вклучувајќи ја целата обработлива површина, а втората единица, од вкупната површина, е ридско-планински дел. од кои половината е покриена со пасишта, а половина со шуми. Имајќи ги предвид овие податоци, како и подготвените поглавја од овој труд, можеме да заклучиме дека општината е главен двигател на социо-економските фактори во овој регион, што истовремено укажува дека има големи изгледи за развој и унапредување на туризмот. Во овој труд подетално ќе ги разгледаме информациите за оваа општина, ќе го анализираме социјалниот, но и економскиот развој, се со цел да се утврдат перспективите за развој на туризмот во оваа општина, и колку тој туризам може да има големо значење за подобрување и унапредување на оваа општина, но и за туризмот воопшто. Ќе бидат разгледани и културните настани и традиции во ова место, и нивниот придонес во развојот на туризмот во оваа општина. Трудот завршува со заклучок од претходно споменатите и анализирани податоци за општината.

Клучни зборови: *Agriculture, Economy, Terrain, Population, Rural Tourism*

Вовед

Општина Долнени е формирана со Законот за територијална поделба и Законот за локална самоуправа од 1996 година, а проширена е со припојување на општина Житоше во последниот Закон за територијална организација во Република Македонија од 2004 година. Општината ја сочинуваат 35 населени места, во кои живеат околу 14.000 жители, заклучно според последниот попис. Социјалната структура на населението укажува на изразито земјоделска општина, бидејќи половина од работоспособното население се земјоделци, додека со не земјоделски активности се занимаваат само 11% од вкупното население. Во овој труд се обработени податоците за природно географскиот потенцијал на општината, социоекономските карактеристики, и како овие нешта влијаат на туризмот и неговиот развој на оваа територија. Општина Долнени несомнено располага со огромен, на жалост делумно искористен, потенцијал за развој, почнувајќи од нејзината географска положба па се до одличната поврзаност со поголемите градски центри во Република Македонија.

Природно географски карактеристики на Општина Долнени

Од геолошки аспект општината Долнени припаѓа на две макрогеотектонски целини. Поголем дел од теренот припаѓа на Пелагонскиот дел, а теренот само на неколку села како Дебреште, Лажани, Кошино и Житоше припаѓа на западно-македонската тектонска зона. Во рамките на Пелагонот доминантна карпеста формација е комплексот на гнајсгранитоиди, што го чини

јадрот на целата структура, потоа микашисти, а комплексот завршува со мермери и диломити. (Котески)

Источниот раб на подрачјето го сочинуваат највисоките делови на планината Даутица, изградени главно од карстифицирани мермери во чија основа лежат гнајсеви, гранити и микашисти. Северниот и источниот раб се изградени од карпести маси на силикатниот гнјсгранитоиден комплекс, од кои се изградени и масивите на Бабуна и Дервен.

Централниот дел и јужниот раб претставуваат области исполнети со неогени езерски седименти со дебелина од над 2 000 метри, составени од чакал, песок и глина. Длабоката изданска зона, главно под 80 метри претставува аквифтер со артески карактер и добри квантитативни параметри, но овие води најчесто се со висока содржина на железо или минерали. (Јаковлев)

Клима, Релјеф, Хидрографски и Геолошки карактеристики

Општина Долнени во ниските делови од 600-900 м.н.в има клима со континентални карактеристики, повисоките планини на северозападниот дел се карактеризираат со студено континентална клима и тоа на надморска височина од 900-1100м, умерено континентална клима на 1100-1300 м.н.в и континентално планинска на 1300-1650 м.н.в.

Територијата на Општина Долнени може да се подели на две релјефни целини и тоа: една која зафаќа 2/3 од површината претставува рамничарски дел каде земјиштето главно е земјоделско и друга целина претставува ридско планински дел која зафаќа една третина од општината од која половина е покриена со пасишта а половина со шуми (даб, бука, јасен, дрен, грмушести растенија и др.) Рамничарскиот дел на општината располага со голем фонд на обработливо земјиште што се користи за повеќе намени во земјоделското производство, додека во помал дел се развиваат природни пасишта и ливади. Северниот дел на релјефот е планински, претежно со благи падини освен во највисоките делови испресечени со поголем број речни долини што слегуваат кон Пелагонија. Највисоки врвови се: Гол Рид, Мукос, Кодростан, Лута и други кои достигнуваат од 1 500 до 1 700 метри надморска височина. (ОБС)

Кон северозапад и исток релјефот на општината е ридско планински. Особено интересен регион во тој поглед е пределот на јужните граници на планината Бабуна со врвот Златоврв (1 422 м.н.в.)

Од хидрографски аспект Општина Долнени располага со многу високо ниво на води и мал број на извори на вода освен изворот во населеното место Дебреште со капацитет од 100л/сек. На територијата на Општина Долнени протекуваат природни реки со вода во текот на целата година и тоа: Строшка река, Голема река, Зрзеска река, и други помали водни површини.

Вкупната должина на постојаните природни водотеци и водните канали изнесува 140 км. Од водни акумулации во Општина Долнени би ги спомнале: рибникот "Дабјани" и акумулацијата во населеното место Десово и Слечче која се користи за наводнување на земјоделските површини.

Животински и растителен свет

Од животинскиот свет (фауна) во Општина Долнени најзастапени се: фазани, еребици, потполошки, грабливци, орли, гулаби, штркови и други. Од дивечот застапени се: диви свињи, срњи, елени, лисици, волци, зајаци, куни, мечки и др.

Од растителниот свет во ридско планинскиот дел најзастапени се шумите и пасиштата што претставуваат добар основ за развој на дрвната индустрија и строчарството. Најзастапени се дабот, буката, јасенот, липата, смреката и во помал обем на повисоките места борот. Во

рамничарскиот дел односно на плодното земјиште најзастапени се: тутун, пченица, пченка и во помал обем градинарски култури: пиперки, домати, кромид и др.

Социоекономски карактеристики на Општина Долнени Здравство, Образование и Култура во Општина Долнени

Во Општина Долнени од сверата на здравствена заштита постојат 7 стоматолошки ординации, 3 аптеки и 9 општи амбуланти во населените места: Лажани, Житоше, Дебреште, Ропотово, Долнени, Црнилиште, Десово и Дупјачани. Во овие амбуланти се остварува само примарна здравствена заштита. Опременоста на амбулантите е на доста ниско ниво и во истите може да се добие само примарен здравствен преглед без можност за основни испитувања. Имајќи ја во предвид големината по територија и жители и нејзината распространетост, степенот на опременост и работното време на истите во текот на 24 часа (само 6 часови и тоа пред пладне), е недоволен, што значи во останатиот дел граѓаните се без здравствена заштита, односно приморани се за најмала потреба да одат во Прилеп. (Котески)

Општина Долнени прави напори за отварање на една здравствена установа во централниот дел на општината која ќе пружа услуги во текот на 24 часа.

Од ветеринарната медицина постои една ветеринарна станица и една ветеринарна амбуланта. Образованието е застапено со 7 централни осумгодишни училишта и едно средно општинско училиште - гимназија „Преродба - Рилиндја“ во населеното место Житоше.

Основниот стандард на образование е од низок степен имајќи ги предвид условите во училиштата, кои се доста стари објекти со исклучок на неколку и во доста лоша состојба. Учебните помагала се стари и амортизирани, компјутерската опременост е незначителна и покрај последната акција на Министерството за образование на РМ за компјутеризација на основното образование со по неколку компјутери во секое од училиштата.

Во Општина Долнени се одржуваат повеќе културни настани, каде најпознат е меѓународниот фестивал на народни инструменти - гајда „Пеце Атанасоски“ - Долнени, што се одржува секоја година и на кој учество земаат гости од повеќе земји од Европа и Америка како и обележување на роденденот на писателот Блаже Конески - Небрегово. Традиционален фестивал на народни песни „Златен глас“ - Лажани.

Во поглед на другите културни активности и потреби, можностите се мали бидејќи не постојат соодветни места, а културните домови кои ги има 10 во Општина Долнени кои се во доволен број и големина за организирање културни манифестации.

Манастири во Општина Долнени:

1. „Свето Превображение“ - Зрзе, располага со конаци, но за употреба на свештените лица кои работат во манастирот (6) конаци;
2. „Света Недела“ - Стровија, располага со 19 конаци, во кои можат да престојуваат и надворешни лица, а во изградба е нов комплекс на конаци;
3. „Свети Никола“ - Слепче, располага со 6 конаци, во кои може да престојуваат и надворешни лица;
4. „Свети Јован Крстител“ - Небрегово, располага со 12 конаци, во кои можат да престојуваат и надворешни лица;
5. „Свети Атанас“ - Дреновци, располага со 11 конаци, во кои можат да престојуваат и надворешни лица, а е во тек изградба на нов комплекс на конаци;
6. „Свети Илија“ - Браилово, располага со 7 конаци, во кои можат да престојуваат и надворешни лица;

Во општината постојат поголем број на џамии кои ги има во населените места: Дебреште, Лажани, Житоше, Пешталеве, Црнилиште, Десово, Гострижани и Локвени;

Пазар на труд, стопански објекти

Покрај земјоделието во Општина Долнени како стопанска гранка работат и опстојуваат и други стопански субјекти кои се занимаваат со разни дејности од различни стопански гранки. Во продолжение се наведени некои од нив:

- Друштво за производство, трговија и услуги ФЕРОНИКА увоз- извоз ДООЕЛ с. Црнилиште
дејност: трговија за производство на алкохолни пијалоци и производи за домашни потреби
вкупно вработени: 6
- Друштво за производство, трговија и услуги АЛ увоз - извоз ДООЕЛ Прилеп с. Лажани
дејност: производство на минерална вода
вкупно вработени: 23
- ВА - ЕН ТРАВЕЛ ДООЕЛ с. Црнилиште
дејност: превоз на патници во градскиот и приградски сообраќај
вкупно вработени: 12
- Друштво за производство, трговија и услуги ДАМЈАН ПРОМЕТ ДООЕЛ с. Браилово
дејност: друга трговија на мало во продавници со мешовита стока
вкупно вработени: 2
- ПРОМ увоз Друштво за производство, трговија и услуги КИРО
- ПРОМ увоз - извоз ДООЕЛ с. Вранче
дејност: друга трговија на мало во продавници со мешовита стока
вкупно вработени: 3

Во прилог ви доставуваме слики од терен, со цел визуелизирање на социоекономските карактеристики на оваа општина и објектите со кои таа располага.

*Извор: Сликано на терен, студент Анита Волческа, 1.07.2021
Слика 1.1. Општинска зграда од Општина Долнени - с. Ропотово, сликано од Анита Волческа*

Picture 1.1. Municipal building of the Municipality of Dolneni - Ropotovo, taken by student Anita Volceska

Извор: Сликано на терен, студент Анита Волческа, 1.07.2021

Слика 1.2. Повеќенаменски стадион во с. Ропотово, сликано од Анита Волческа

Picture 1.2. Multipurpose stadium in Ropotovo, taken by student Anita Volceska

Сликано на терен, студент Анита Волческа, 1.07.2021

Слика 1.3. Амбуланта во с. Ропотово, сликано од Анита Волческа

Picture 1.3. Ambulance in Ropotovo, taken by student Anita Volceska

Извор: Сликано на терен, студент Анита Волческа, 1.07.2023
Слика 1.4. Туристичка агенција во с. Лажани
Picture 1.4. Tourist agency in Lazani

Перспективи и услови за развој на туризмот во Општина Долнени **Можности за поголем економски развој**

Економскиот развој е битен фактор кон развитокот на туризмот на една општина, бидејќи туризмот и економијата дејствуваат взаемно, со тоа што ако општината има солиден економски развој, тоа значи отворање на поголеми можности за развој на туризмот, повеќе локали, стопански објекти, народни манифестации поддржани од општината и слично.

Подетално, економијата го креира начинот на живот, а со тоа и условите за туризам на една општина. Конкретно, бидејќи стапката на невработеност во општина Долнени е голема, поголем дел од населението како главни дејности од каде обезбедуваат средства за егзистенција го сметаат производството на тутун. Тутунот како инустриска култура овозможува вклучување во неговото производство и на онаа работна сила која не може да биде вклучена во другите гранки на стопанството што на тутунот му дава посебно значење. Од особена важност претставува производството на тутун како дополнителна дејност за оние лица кои се занимаваат со друга основна дејност што овозможува дополнување на семејниот буџет.

Економијата во Општина Долнени се занимава главно со земјоделството кое е застапено преку полјоделството како носечка дејност и во помал обем сточарството и градинарството како сектори во земјоделството. (Серафимова)

Полјоделството како гранка на земјоделството најмногу е застапено со тутунопроизводство со 4,5 милиони килограми годишна реколта, житните култури (пченица, јачмен и др.), индустриски култури (пченка), фуражни култури (луцерка, сточен грашок, сточна репка, вештачки ливади и др.)

Сточарството е застапено преку чување на крупен добиток (крави и телиња 6.200 грла) во домашни и во услови на напасување, понатаму ситен добиток (овци 14.500, свиљи 1.400 и кози 1.000) во многу мал обем живинарство (кокошки 3.200) преку неколку фирми и др.

Перспективи за развој на руралниот туризам

Покрај тоа што условите во кои општината опстојува не се на најдобро ниво, во оваа општина се случуваат доста интересни настани, со исполнетост од туристи од сите околни места. Подетално, во с. Лажани се случуваат селски борби, со т.н. пеливани, каде што истите се борат на уникатен начин се додека еден од пеливаните не е совладан. Оваа традиција е стара, и се одржува со многу генерации. Ова е од голема важност за општината затоа што доаѓаат туристи да ги посетат овие борби од повеќе места, што придонесува и за поголеми услови за економски развој на општината. (Димитров)

Понатаму, во с. Ропотово, се случува традиционален турнир во мал фудбал, каде што исто така има учесници од сите околни градини, дури и општини, што е од голема важност исто така за развиток на руралниот туризам.

Еден од најголемите културни настани кој се одржува во оваа општина исто така е споменот за Пеце Гајдата, кој се најдува во с. Долнени. На ова место традиционално се собираат повеќе стотици, ако не и илјади луѓе во спомен на славниот Пеце кој бил неверојатно добар на свирење гајда. Оваа културна традиција заедно со горенаведените придонесуваат во општината да се одржи опстанок и развој на руралниот туризам, придонесувајќи голема посетеност на луѓе од околните општини. (Котески)

Општината исто така треба да се грижи за овие настани и традиции бидат одржани и во иднина, како и разгледување за креирање повеќе настани со цел поголем развиток на туризмот и економијата во ова место.

Заклучок

Можеме да заклучиме имајќи ги во предвид сите карактеристики на општина Долнени дека општината има добри услови и несомнено големи перспективи за развој на руралниот туризам во ова место, како и за развој на туризмот во целина во целата општина.

Социоекономските карактеристики се многу значаен аспект од работењето на секоја самоуправна локална единица. Без буџет, стопански активности, без културни и спортски активности, здравство, образование и транспортни и патни мрежи, ниту една заедница не може да биде општествена заедница и да се стимулира растот и развојот на една локална и национална економија.

Социоекономските карактеристики се значаен аспект и во контекст на подобрување на социјалната положба на жителите. Добрата социјална положба води кон раст на вкупниот приход и намалување на сиромаштијата. Затоа секоја општина, без разлика на нејзината големина, неопходно е да води добра социјална и економска политика, како и добра политика за одржување и развој на туризмот како инструменти за развој на Република Македонија и нејзина интеграција во групата на развиени земји.

Литература

1. Димитров, Никола и Тасков, Нако и Котески, Цане и Митрева, Елизабета и Методијески, Дејан и Ангелкова, Тања и Јошески, Душко и Филипоски, Оливер и Ковачевиќ, Кристина (2015) “Историско – географски пресек на туризмот и угостителството во Република Македонија”.
2. Јаковлев, Златко и Арнаудова, Благица и Котески, Цане (2016) “Натуризмот како дел од меѓународниот туризам”. Во: Состојби и перспективи во туризмот, економијата и бизнис логистиката во Република Македонија;
3. Tanja and Dzambazoski, Kristijan (2011) “Cultural - amusement animation factor for tourism development”. In: International Scientific Conference,
4. Cultural corridor Sofia - Ohrid Cultural tourism Without Boundaries, 16-10-07-2011, Sofia - Bugaria - Ohrid - Macedonia;

5. Jakovlev, Zlatko and Koteski, Cane and Dimitrov, Nikola (2015) "Tourist criminality". LAP Lambert Academic Publishing GmbH&Co.KG, Saarbrucken, Germany;
6. Јошески, Душко и Димитров, Никола и Котески, Цане (2012) "Населението и економскиот раст, примерок со надолжни податоци од Балканските земји". Economic Growth eJournal, Population and economic growth theme: Longitudinal data for a sample of Balkan countries, 4 (26). p. 30;
7. Котески, Цане (2016) "Туристичка картографија" - учебник. Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Македонија;
8. Koteski, Cane and Jakovlev, Zlatko and Soltirovska, Dragana (2016) "Wine and wine tourism in Macedonia". (JPMNT) Journal of Process Management - New Tehnologies, International, 4 (3). pp. 8-11;
9. Котески, Цане и Јошески, Душко и Јаковлев, Златко и Димитров, Никола и Бардарова, Снежана (2014) "Македонија демографски старее". Journal of Earth Science and Engineering, 4 (7). pp. 445-454.;
10. Koteski, Cane and Majhosev, Darko and Jakovlev, Zlatko (2017) "Possibilities for the development of rural tourism in the Republic of Macedonia". (JPMNT) Jurnal of Process Management - New Tehnologies, International, 5 (2). pp. 18-24;
11. Серафимова, Мимоза и Петревска, Билјана и Јаковлев, Златко и Котески, Цане и Жежова, Александра (2016) "Современи предизвици на претприемништвото и туризмот во Република Македонија". Project Report. Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Македонија;
12. Официјална веб-страница на општина Долнени (2023), За општината, преземено на 5 Април 2023 г. <http://www.opstinadolneni.gov.mk/>